

toevall erzocht

**verslag
symposium**

12 december 2007

symposium **'toeval gezocht'** **inspireert** **kunstenaars en** **leerkrachten**

In het project **'Toeval gezocht'** werkten vijftien kunstenaars, leerkrachten en stagiaires de afgelopen maanden met kinderen van vier tot zeven jaar samen. Geheel in lijn met de **'Reggio Emilia-benadering'** bepaalden ideeën en initiatieven van de kinderen steeds de koers van het project. Tijdens het afsluitende symposium op woensdag 12 december in het Stedelijk Museum lieten kunstenaars en leerkrachten zich inspireren door de verhalen van deelnemers en deskundigen.

De eerste bezoekers van het symposium 'Toeval gezocht' druppelen deze woensdagochtend vanaf kwart over tien binnen. Sommigen maken van de gelegenheid gebruik om even te genieten van het magnifieke uitzicht over de binnenstad van Amsterdam – het symposium wordt gehouden op 11, de elfde verdieping van het Post CS gebouw. Al gauw zijn alle tweehonderd stoelen bezet en klinkt een opgewonden geroezemoes door de zaal; de aanwezige kunstenaars, leerkrachten en beleidsmedewerkers zijn duidelijk nieuwsgierig naar de resultaten van het project. De eerste die van dagvoorzitter Marjolijn Bronkhuyzen (Stedelijk Museum) de microfoon krijgt, is Hans Muiderman.

Hans Muiderman is adviseur cultuureducatie bij het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen. Muiderman zegt dat hij bij een bezoek aan een van de deelnemende scholen enorm onder de indruk is geraakt van 'Toeval gezocht'.

'Voor kinderen is het vanzelfsprekend om zich te laten leiden door toeval. Ik las bijvoorbeeld dat een kind geschreven had: 'dit is een paard. Ik wilde een varken maken, maar het roze was op.' Bij het afsluitende gesprek op de school in Heerhugowaard merkte ik echter dat ook docenten durfden meer toeval te zoeken. Dit project kan een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van een 'pedagogiek van de creativiteit'.'

Potenties van jonge kinderen

De volgende die plaatsneemt achter het spreekgestoelte is de bekende hoogleraar en publicist Robbert Dijkgraaf. In zijn boeiende presentatie gaat hij vooral in op de potenties van jonge kinderen. 'Kinderen van acht zijn de beste onderzoekers omdat zij begrip én verwondering combineren. Het is van groot belang dat kinderen dus van jongs af in aanraking komen met een onderzoekende wereld. De vonk van de kunst of de wetenschap moet de kans krijgen om over te springen. Het motto van Reggio Emilia spreekt me erg aan: 'Creativiteit is de vrijheid om ieder moment iets van een andere kant te bekijken'. Helaas is creativiteit in het onderwijs enorm onderbelicht – als we het ergens afleren is het wel aan de universiteit. Kunst en wetenschap bieden parallelle mogelijkheden om de wereld te verkennen en te verbeelden die net buiten de dagelijkse praktijk staan. Ze bieden jonge kinderen volop mogelijkheden voor verkenning en verbeelding.' Heeft hij nog een advies voor de aanwezige leerkrachten, vraagt de dagvoorzitter. 'Er is geen 'koninklijke' weg. Elk kind heeft zijn eigen aanspreekmoment. Ze worden allemaal door iets anders geraakt. Als docent moet je medeonderzoeker met de kinderen worden en proberen daar ontspannen mee om te gaan.'

Drie pedagogen

Het is nu de beurt aan projectleider Annemieke Huisingsh om in een half uur alles te vertellen over het project Toeval gezocht. 'Zoals al eerder gememoreerd hebben we gewerkt met de Reggio Emilia-benadering, een onderwijsbenadering die ontwikkeld is in het gelijknamige Italiaanse stadje. De werkwijze gaat ervan uit dat kinderen vanaf de geboorte krachtig en vol potenties zijn. Dat ze vol hypothesen zitten en die willen toetsen. Kinderen worden opgevoed door drie 'pedagogen': de andere kinderen, de volwassenen én de omgeving. Kinderen hebben het in zich om wel honderd 'talen' te

leren spreken, school moet daarvoor de mogelijkheden scheppen. Kernbegrippen om dit in de dagelijkse praktijk van het onderwijs waar te maken volgens Reggio Emilia: onderzoek, documentatie en reflectie.' Een ander belangrijke uitgangspunt voor het project, legt Huisingh uit was de werkwijze van het kunstenaarsduo Heringa/Van Kalsbeek. Tot en met 6 januari 2008 exposeert het tweetal hun kleurige sculpturen in het Stedelijk Museum, onder de titel 'Cruel bonsai'. 'Heringa en Van Kalsbeek verzamelen eerst en bouwen hun werken op vanuit die hebben

verzameling. Die werkwijze we met de kinderen ook gehanteerd. Overigens hebben de kinderen de tentoonstelling van de kunstenaars pas achteraf gezien, zodat ze niet beïnvloed zouden worden door hun werk. We hebben vijftien kunstenaars geselecteerd die op de scholen met de kinderen aan het werk zijn gegaan, in samenwerking met leerkrachten en

stagiaires. De kinderen zijn gestart met verzamelen in hun eigen omgeving, hebben vervolgens gelegenheid gekregen tot onderzoek en experiment en zijn daarna aangemoedigd om een compositie te maken. Het proces is door ons intensief gedocumenteerd met foto's, tekst en film. De tentoonstelling kunt u zo dadelijk met eigen ogen aanschouwen.'

Na afloop van de uitgebreide projectpresentatie krijgen de aanwezigen nog een korte compilatie te zien van de film die Inge Willems gemaakt heeft over 'Toeval gezocht'. 'Wij zijn bouwers', roept een jongetje dat bezig is met zijn kunstwerk. Zij hebben een film van de BBC gezien waarin bowerbirds (prieelvogels) verzamelingen voor hun prieel aanleggen om vrouwtjes te lokken. We zien kinderen met hun haren vol piepschuim, hun handen druipend van het natte gips, hun handen vol met geraapte takken. Mooi is de slotscène op één school, waarin een grote groep kleuters draden wol om een paal wikkelt. De kinderen zijn duidelijk vol enthousiasme bezig geweest met het 'creatieve proces'.

Rondleiding

Tijdens de lunchpauze krijgen alle deelnemers aan het symposium in groepen een korte rondleiding langs de tentoonstellingen van 'Cruel bonsai' en 'Toeval gezocht' in het Stedelijke Museum. Kunstenaar Maarten van Kalsbeek geeft een toelichting op de

sculpturen die hij maakt met Liet Heringa. Wat heeft hij opgestoken van de kinderen, wil een vrouw weten. Van Kalsbeek: 'Hun palet is heel ruim, daar kunnen wij zeker wat mee. Zelf reizen we heel veel en slurpen alles op wat we tegen komen. Toeval is voor ons superbelangrijk, daar zijn we altijd naar op zoek.' In een andere zaal zijn de werken te zien die de kinderen de afgelopen maanden hebben gemaakt. Een prachtige sculptuur van kippengaas en blauwe stof, een stad van takken, foto's van de piepschuimen bootjes die Edamse kinderen te water hebben gelaten. Een leerkracht is zichtbaar onder de indruk: 'Geweldig. Ik zou willen dat meer kinderen de kans krijgen om op deze manier te werken.' Ze wordt op haar wenken bediend door een Pabo-docent, voor wie volgens eigen zeggen een wereld is opengedaan. 'Ik ga in ieder geval een presentatie geven aan mijn studenten over de werkwijze van Reggio Emilia.'

Ontwikkeling van de hersenen

Als iedereen weer terug is op 11 is het woord aan filosofe Marjan Slob. Haar presentatie gaat verrassend genoeg over de omgeving als belangrijke factor bij de ontwikkeling van de hersenen. 'Hoe rijker de omgeving van een kind is, hoe meer mogelijkheden een kind heeft om connecties van de hersenen te beproeven. De daadwerkelijke ervaringen van jonge kinderen bepalen welke neuronen en verbindingen in de hersenen blijven bestaan. Het hangt dus deels af van de paadjes die ze hebben uitgeprobeerd, en deels van de vragen en uitdagingen waar de omgeving hen voor heeft gesteld. Een goede omgeving voor de ontwikkeling van hersenen is een rijke, liefdevolle en stimulerende omgeving.' Hoe rijk moet die omgeving zijn, vraagt een bezoeker zich af. Marjan Slob: 'Dat is het uitzoeken waard. Een rijke omgeving is belangrijk, maar van overdaad kun je ook dicht slaan.' Tijdens de afsluitende zaaldiscussie krijgen de aanwezigen de kans om vragen te stellen aan het kunstenaarsduo en aan enkele deelnemers aan 'Toeval gezocht'. Een man wil weten of het niet tegenstrijdig was om naar een tentoonstelling toe te werken, het proces zou toch juist centraal moeten staan. Annemieke Huisingh: 'Het proces is in alle opzichten heel belangrijk geweest. Maar het is ook heel belangrijk om kinderen zichtbaar te maken in onze culturele instellingen, in dit geval in de vorm van een expositie. Dus om kinderen niet zozeer te zien als cultuurconsumenten van de toekomst maar als cultuurbouwers van vandaag'. Iemand anders vult aan: 'Een tweede eindproduct is niet voor niets de website, dat is de weergave van het proces.' Veel mensen willen weten of het project nog een vervolg krijgt.

Annemieke Huisingh: 'We gaan eerst goed evalueren. We hebben dit project gerealiseerd met heel veel partijen en heel veel mensen. Dit project is opgezet als een samenwerkingsproject. Als we willen dat kinderen gaan samenwerken moeten we het zelf doen. Dus deze (tachtig!) mensen vormen ons draagvlak en met hen samen kunnen we plannen maken voor een vervolg.

Marjolijn Bronkhuyzen: 'Is er nog wel tijd en geld beschikbaar om op die vijftien scholen verder te gaan?' Huisingh weer: 'Er is veel voor nodig, maar het kan, er is op dit moment geld beschikbaar voor deze cultuureducatieve processen en er is veel belangstelling voor. En bovendien: het heeft sowieso invloed gehad op de deelnemende scholen. De kinderen vroegen de eerste twee weken: 'Wat mag? Wat gaan we doen?' En daarna kwamen ze binnen en zeiden: 'Ik ga....'. Ze zijn in zo'n korte tijd al een stuk zelfstandiger geworden en vragen zelf om materialen om hun gedachten en ideeën mee uit te werken.' Dat laatste wordt onderstreept door de woorden van een van de deelnemende docenten: 'Ik werk nog steeds veel vrijer met ze en dat kunnen de kinderen nu ook.'

Verrekijker van wc-rollen

De afsluitende column komt van schrijfster Joke van Leeuwen. Met haar associaties op de verschillende thema's die vandaag aan bod zijn gekomen, krijgt ze al gauw de lachers op haar hand. Haar specifieke kijk op de wereld dankt ze volgens eigen zeggen aan de verrekijker die ze ooit maakte van twee wc-rollen. Ze vertelt hoe vanzelfsprekend het is voor kinderen om anders naar de wereld te kijken, bijvoorbeeld als ze een schaal olijven zien: 'Mag ik ook zo'n naveltje?' Ze eindigt haar column met een toepasselijk gedicht van Martinus Nijhoff:

Het kind en ik

**Ik zou een dag uit vissen,
ik voelde mij moedeloos.
Ik maakte tussen de lissen
met de hand een wak in het kroos.**

**Er steeg licht op van beneden
uit de zwarte spiegelgrond.
Ik zag een tuin onbetreden
en een kind dat daar stond.**

**Het stond aan zijn schrijftafel
te schrijven op een lei.
Het woord onder de griffel
herkende ik, was van mij.**

**Maar toen heeft het geschreven,
zonder haast en zonder schroom,
al wat ik van mijn leven
nog ooit te schrijven droom.**

**En telkens als ik even
knikte dat ik het wist,
liet hij het water beven
en het werd uitgewist.**

Projectteam

Toeval gezocht is een samenwerkingsproject van
Annemieke Huisingh (projectleider),
Rixt Hulshoff Pol (Stedelijk Museum),
Ellie van den Bomen (Kunst en Cultuur Noord-Holland)
en Kees Admiraal
(Steunpunten Kunsteducatie Noord-Holland).

Meer informatie over het project? www.toevalgezocht.nl

De tentoonstellingen

'Toeval gezocht' en 'Cruel bonsai'
zijn nog tot en met 6 januari 2008
te bekijken in het Stedelijk Museum CS.

Zie www.stedelijk.nl

verslag: Jeroen Kleijne

foto's: Anouck Wolf